

O najfrekventnijem poslovičnom blagu u njemačkom jeziku

Belma Šator

SAŽETAK: U ovom radu analiziraju se najfrekventnije njemačke poslovice koje su dobivene usmenim anketiranjem 1322 ispitanika, kojima je njemački maternji jezik. Istražuju se njihove parafraze, te njihovo porijeklo, koje se ponekad veže za religioznu tematiku, ponekad za književna djela u kojima se pojavljuju prvi put, a nečesto i za preuzimanja iz latinskog jezika. Na kraju se navodi, tamo gdje je to moguće, poslovični ekvivalent u bosanskom jeziku. S obzirom na to da su poslovice sastavni dio nekog jezika, bilo bi poželjno da se istraži poslovični minimum i u bosanskom jeziku, prvenstveno radi onih koji uče bosanski kao strani jezik. Navedeni jezički materijal bi se u skladu sa tim mogao integrirati i u udžbenike koji tematiziraju bosanski jezik za strance.

Ključne riječi: *paremiologija, poslovica, frazeologija, njemački kao strani jezik, bosanski kao strani jezik*

About the Most Frequent Proverb Treasure in German

ABSTRACT: In this paper we analyzed the most frequent proverbs in German language, which are collected by polling of 1322 participants, whose native language is German. We are researching the meaning of the proverbs, their origin, which is sometimes related to religious background, sometimes to literary works, in which they first time appear and often because of their Latin origin. Finally we provide where possible their equivalent in Bosnian. Knowing that proverbs are vital part of any language, our aim is to establish the proverbial minimum in Bosnian language too, primarily for those who learn Bosnian as foreign language. Listed linguistic material in accordance to previously said can be integrated in the text books for Bosnian as a second language.

Keywords: *paremiology, proverb, phraseology, German as foreign language, Bosnian as foreign language*

UVOD

S obzirom na očiglednu manjkavost aktualiziranih zbirki poslovia u kojima su kodificirane i nove poslovice, bila bi potrebna stalno nova aktualna istraživanja o općoj upotrebi najuobičajenijih poslovia. Tradicionalno su se samo analizirale poslovice u pismenoj upotrebi, ali danas se sve više vrše istraživanja koja se koncentriraju na usmenu upotrebu poslovia. U Njemačkoj je Hain, prema mišljenju Peukesa (1977, str. 7) i Miedera (1992, str. 14), bila prva koja je sa svojim radom *Sprichwort und Volkssprache* (1951) pokrenula novi način istraživanja poslovia. Naime, bavila se poslovicama koje se upotrebljavaju u govoru. Inspiracija za pronalazak poslovičnog minimuma na međunarodnoj razini bilo je djelo *300 allgemeingebäuchliche russische Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten* ruskog paremiologa Grigori Permjakova (usp. Mieder, 1992:15). Istraživanja koja teže ka tome da se sakupi poslovični minimum u njemačkom jeziku aktualna su tek nekoliko godina. Poslovični minimum je, prije svega, koristan za one koji uče njemački kao strani jezik. Prvi korak ka njemačkom poslovičnom minimumu napravili su, prema Miederu (1992, str. 15-18), Hattemer i Scheuch 1983. godine. Kim je također sakupljao poslovice koje se najčešće koriste u govoru. Čak se njegovo istraživanje po ovom pitanju smatra jednim od najnovijih (1999, str. 87-102). Kimovo istraživanje je obuhvatilo 1322 osobe, koje su navodile

poslovice kojih bi se spontano sjetile. Istraživanje je sprovedeno u skoro svim njemačkim saveznm republikama, te su se uzimale u obzir osobe različite starosne dobi (440 gimnazijalaca, 441 student i 441 drugi). Pitanje koje je je Kim postavljao bilo je: *Možete li navesti poslovice kojih se spontano sjetite?* Sakupljeno je 4860 poslovia. Kim (1999, str. 87-102) dodaje da su gimnazijalci navodili mnoge varijante poslovia koje su se odnosile na oblasti njihovog interesovanja (npr. seks, alkohol, novac, škola, droge). S obzirom da razvoj poslovia zavisi od društva, Kim je zaključio da društvo upravo doživljava promjene, što je vidljivo u sistemu vrednovanja ljudi. Poređenje pisanih i usmenih poslovia ukazuje na činjenicu da su se poslovice istraživale, prije svega, u pisanim izvorima. Kada se govori o „usmenim“ poslovicama, misli se na one poslovice koje se koriste u govoru, a ne samo na to da su sastavni dio pismenih predaja. Nakon Kimovog istraživanja pronađeno je 20 najfrekventnijih poslovia. To su:

1. *wer andern eine Grube gräbt, fällt selbst hinein;*
2. *Morgenstunde hat Gold im Munde;*
3. *der Apfel fällt nicht weit vom Stamm;*
4. *Lügen haben kurze Beine;*
5. *Reden ist Silber, Schweigen ist Gold;*
6. *was du heute kannst besorgen, verschiebe nicht auf morgen;*

7. *wer zuletzt lacht, lacht am besten;*
8. *man soll den Tag nicht vor dem Abend loben;*
9. *ehrlich währt am längsten;*
10. *besser den Spatz in der Hand als die Taube auf dem Dach;*
11. *ohne Fleiß kein Preis;*
12. *wer im Glashaus sitzt, soll nicht mit Steinen werfen;*
13. *was Hänchen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr.*
14. *was du nicht willst, das man dir tu', das füg' auch keinem andern zu;*
15. *wer den Pfennig nicht ehrt, ist des Talers nicht wert;*
16. *es ist noch kein Meister vom Himmel gefallen;*
17. *wie man in den Wald schreit, so schallt es heraus;*
18. *einem geschenkten Gaul schaut man nicht ins Maul;*
19. *wer zu spät kommt, den bestraft das Leben;*
20. *der Krug geht solange zum Brunnen, bis er bricht.*

Nastanak poslovičnog minimuma i ekvivalenti u bosanskom jeziku

Poslovica *wer andern eine Grube gräbt, fällt selbst hinein* (ko drugom jamu kopa, sam u nju upada) pojavljuje se prvi put u tekstu Propovjedniku (knjiga Biblije) (10, 8): „Ali ko iskopa jamu, taj će sam upasti u nju“. (Duden 11, 2002, str. 298)

Poslovica *Morgenstund(e) hat Gold im Mund(e)* (ko rano rani, dvije sreće grabi, a doslovan prijevod „jutarnji sat ima zlato u ustima“) je nastala kao prijevod latinske izreke *aurora habet aurum in ore*, gdje se polazi od personificiranja jutarnje rumeni ili zore, koja ima zlato u kosi i u ustima. Inače se u latinskom pojavljivala jutarnja rumen kao „prijateljica“ muza, te se smatralo da se u zoru postižu najbolji rezultati. (Duden 11, 2002, str. 521)

Parafraza poslovice *der Apfel fällt nicht weit vom Stamm* (jabuka ne pada daleko od stabla) je da djeca podsjećaju i liče na svoje roditelje, a povezuje se sa jabukom koja kada padne na pod nikada ne pada daleko, nego se može naći u blizini stabla.

Poslovica *Lügen haben kurze Beine* (u laži su kratke noge) polazi od pretpostavke da se onaj ko ima kratke noge brzo umori i nije u mogućnosti da dođe do cilja. Još 1663. godine se ova poslovica pojavljuje u djelu „Ausführliche Arbeit von der Teutschen HauptSprache“ Justusa Georga Schottel(ius)a i varijanti „u laži su kratka stopala“. (Duden 11, 2002, str. 491)

Pretpostavlja se da je poslovica *Reden ist Silber, Schweigen ist Gold* (šutnja je zlato, a doslovan prijevod „pričanje je srebro, a šutnja je zlato“) nastala u arapskim zemljama. Misao da je nekad bolje šutjeti nego pričati je vrlo stara i može se pronaći u velikim religijama. Tako u Kur'anu stoji otprilike da treba koračati

odmjerenim korakom, a govoriti prigušenim glasom, jer je uistinu najgore njakati kao magarac. Slično se govori o šutnji i u Talmudu i u Bibliji. U latinskom jeziku ova poslovice se pojavljuje još u 16. stoljeću. (Duden 11, 2002, str. 611)

Poslovica *was du heute kannst besorgen, verschiebe nicht auf morgen* (što možeš danas, ne ostavljaj za sutra) se pojavljuje 1826. godine u sklopu deset životnih pravila, i to na prvom mjestu. (Duden 11, 2002, str. 818)

Još početkom 19. stoljeća poslovica *wer zuletzt lacht, lacht am besten* (ko se zadnji smije, najslade se smije) se pojavljuje u Goetheovim prijevodima. Također se ova poslovica smatra sastavnim dijelom kršćanske tradicije, gdje se pojavljaju u kontekstu onih koji ne gledaju dugoročno i misle da su trijumfiralni, iako neki proces još uvijek traje. (Duden 11, 2002, str. 455)

man soll den Tag nicht vor dem Abend loben (ne pravi ražanj dok je zec još u šumi, doslovan prijevod bi bio „dan se ne treba hvaliti prije večeri“) je poslovica koja se u modificiranom obliku („Rühme dich nicht des morgenden Tages; denn du weißt nicht, was heute sich begeben kann“) pojavljuje u Bibliji, a pronalazimo je i u pjesmi „Der Zesig“ njemačkog književnika Friedricha von Hagedorna još početkom 18. stoljeća. (Duden 11, 2002, str. 752)

Za poslovice *ehrlich währt am längsten* (iskrenost je najbolja politika, doslovan prijevod „onaj ko je iskren, traje najduže“) postoji više književnih izvora, npr. ona se pojavljuje u pričama o lažima Karla Leberechta Immermannsa „Münchenhausen“ (19. stoljeće), gdje se pojavljuje baron koji govori o tome kako ga je nilski konj progutao i na kraju opet ispljunuo. Na upit da li nilski konji jedu biljke, baron kaže da je vjerovatno nilski konj pomislio da je on biljka jer je kratkovidan, te je dodao kako je iskrenost najbolja politika. (Duden 11, 2002, str. 182)

Porijeklo poslovice *besser den Spatz in der Hand als die Taube auf dem Dach* (bolje vrabac u ruci, nego golub na grani, a doslovan prijevod bi bio „bolje vrabac u ruci, nego golub na krovu“) se veže za latinsku poslovice *capta avis est melior, qzam mille in gramine ruris* (doslovan prijevod „bolje jedna uhvaćena ptica nego hiljade u travi“), dok se navedena poslovica pojavljuje i u Bibliji. (Duden 11, 2002, str. 713)

ohne Fleiß kein Preis je poslovica koja se u ovom obliku počela pojavljivati tek u 20. stoljeću (*bez muke nema nauke*, doslovan prijevod je „bez truda nema nagrade“). Sa sličnim značenjem se još 700 g.p.n.e. pojavljivala navedena poslovica u rečenicama grčkog pjesnika Hesioda, a u njemačkom jeziku se pojavljivala sa sličnim značenjem, ali je struktura bila drugačija. (Duden 11, 2002, str. 230)

wer im Glashaus sitzt, soll nicht mit Steinen werfen (počisti prvo pred svojim vratima, doslovan prijevod bi bio „onaj ko sjedi u kući od stakle, ne bi se smio da baca kamenje) je poslovica koja se pojavljuje u rječniku braće Grimm i ukazuje na izvore iste još iz 17. stoljeća sa nešto drugačijom strukturom. Pod staklenom kućom se misli na staklenik. Neki povezuju

poslovice sa biblijskom pričom gdje Isus upozorava one koji žele da kamenuju neku ženu da onaj koji je bez grijeha prvi baci kamen. (Duden 11, 2002, str. 283)

was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr (*staro drvo se ne savija*, a doslovan prijevod bi bio „što ne nauči Ivica, neće nikada naučiti ni Ivan“) je poslovice koja vuče svoje porijeklo iz srednjega vijeka, kada se vjerovalo da ime „Hans“, inače biblijska skraćunica od „Johannes“, prema praznovjerju ima moć, u smislu da grom neće udariti u kuću u kojoj živi „Hans“, pa je skoro svaka porodica imala jednog „Hansa“, negdje dva ili tri kojima bi se davao deminutivni oblik tog imena „Hänschen“. Ime „Hans“ se često pojavljuje u mnogim književnim djelima, npr. kod Sebastiana Branta (1494). (Duden 11, 2002, str. 331)

was du nicht willst, das man dir tu', das füg' auch keinem andern zu (*ne radi drugima ono što ne želiš da drugi rade tebi*) je poslovice koja spada u arhetip ljudskog socijalnog ponašanja u zajednici. U socijalnom smislu zlatno pravilo slijedi načelo uzajamnosti i djeluje stabilizirajuće na društvo. U judaizmu i kršćanstvu ima značaj općega dobra, a bilo je prisutno i u vrijeme Antičke Grčke i Rimskog carstva. (Flew, 1979, str. 134)

wer den Pfennig nicht ehrt, ist des Talers nicht wert (*ko ne cijeni na orahu, ne zna ni na tovaru*, a doslovan prijevod je „ko ne cijeni fenig, nije vrijedan ni talira“) se pojavljuje u 15. stoljeću kod Martina Luthera u obliku „werden Pfennig nicht achtet, der wird keines Guldens Herr“. Kaže se da je navedenu rečenicu kreirao napisao iza svoje peći. (Duden 11, 2002, str. 574)

es ist noch kein Meister vom Himmel gefallen (*niko se nije naučen rodio*, a doslovan prijevod bi bio „niti jedan znalac nije pao sa neba“) je poslovice koja je nastala po uzoru na latinsku izreku „nemo nascitur artifex“. (Duden 11, 2002, str. 509)

wie man in den Wald schreit, so schallt es heraus (*sve se vraća, sve se plaća*, doslovan prijevod bi bio „kako vrištiš u u šumu, tako i odzvanjaš“) je nastala još u srednjem vijeku. Pjesnik Freidank je početkom 13. stoljeća navodio ovu poslovice. (Duden 11, 2002, str. 838)

einem geschenkten Gaul schaut man nicht ins Maul (*poklonjenom konju se ne gleda u zube*)

Na osnovu stanja zuba nekog konja može se ustanoviti starosna dob, pa samim tim i njegova vrijednost. Gledati u usta konju kojeg dobijete na poklon bilo bi krajnje nepristojno. Porijeklo navedena poslovice vuče još iz latinskog. Navedena poslovice postoji i u engleskom, također preuzeta iz latinskog, i glasi: „don't look a gift horse in the mouth“. (Duden 11, 2002, str. 258)

wer zu spät kommt, den bestraft das Leben (doslovan prijevod bi bio „onaj ko zakasni, njega kažnjava život) inače je poslovice za koju se smatra da ju je izgovorio bivši predsjednik Sovjetskog saveza Michail Gorbatschow, mada se u posljednje vrijeme spominje da je Gorbatschow pogrešno citiran i da on to nije tako rekao, te da su na Zapadu parafrazirali ono što je on rekao i da je citat nešto što je modificirano kako bi se

uklopilo u Gorbatschow imidž na Zapadu. (Vensky, 2010, str. 1)

der Krug geht solange zum Brunnen, bis er bricht (*ide vrč na vodu dok se ne razbije*, a doslovan prijevod bi bio „ide vrč na bunar, dok se ne razbije“) je poslovice koja se pojavljuje kod Sachsa još u 15. stoljeću. U njemačkom jeziku, također, postoji varijanta sa imenicom „voda“ umjesto „bunar“, ali ona se koristi mnogo rjeđe. (Duden 11, 2002, str. 446)

ZAKLJUČAK

U ovom radu je rečeno nešto o istraživanju u njemačkoj peremiologiji koje je imalo za cilj da kao rezultat dobije najfrekventnije poslovice u njemačkom jeziku. Naveli smo poslovični minimum u njemačkom jeziku koji se sastoji od 20 najučestalijih poslovice u njemačkom jeziku, te je uslijedilo analiziranje njihovog porijekla. Može se zaključiti da su se najfrekventnije poslovice u njemačkom jeziku prvi put pojavile u religijskim tekstovima (uglavnom Biblija) ili su prijevodi latinskih poslovice. Što se tiče ekvivalenata u bosanskom jeziku, zaključak je da za najfrekventnije poslovice (od njih 20), samo jedna poslovice nema svoj ekvivalent u bosanskom jeziku, pa se ona prevodi opisno, odnosno parafrazom. Preostale paremije imaju svoj ekvivalent, uglavnom i strukturni i semantički (npr. *einem geschenkten Gaul schaut man nicht ins Maul-poklonjenom konju se ne gleda u zube*), a ponekad samo semantički (npr. *was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr*-*staro drvo se ne savija*). S obzirom da su poslovice sastavni dio nekog jezika, bilo bi poželjno da se istraži poslovični minimum i u bosanskom jeziku, prvenstveno radi onih koji uče bosanski kao strani jezik. Navedeni jezički materijal bi se u skladu sa tim mogao integritati i u udžbenike koji tematiziraju bosanski jezik za strance.

LITERATURA

- Flew, A. (1979). *A Dictionary of Philosophy*. London: Pan Books.
- Hain, M. (1951). *Sprichwort und Volkssprache*, Gießen: Wilhelm Schmitz.
- Kim, K. H. (1999). Deutsche Sprichwörter im Spiegel der Gesellschaft. Analyse der von Deutschen am häufigsten genannten Sprichwörter. *Zeitschrift für deutsche Philologie*, 118: 87-102.
- Mieder, W. (1992). *Sprichwort – Wahrwort!?: Studien zur Geschichte, Bedeutung und Funktion deutscher Sprichwörter*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Peukes, G. (1977). *Untersuchungen zum Sprichwort im Deutschen. Philologische Studien und Quellen*, Berlin: Erich Schmidt.
- Vensky, H. (2010): *Wer zu spät kommt, den bestraft das Leben*. Preuzeto sa: <https://www.zeit.de/wissen/geschichte/2010-03/gorbatschow-sowjetunion>, (09. 12. 2018)
- Wermke, M, Kunkel-Razum, K. i Scholze-Studenrecht, W (2002). *Duden 11. Redewendungen*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.

INFORMACIJE O AUTORU**Belma Šator**

Univerzitet u Zenici

Filozofski fakultet, Zmaja od Bosne 56, 72000 Zenica

e-mail: belma.prndelj@unmo.ba

belmasator@gmail.com